

BUDGET

STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING 2013

Budget 2013

Vision

Stockholmsregionen ska vara en modern, mänsklig och miljösmart region att verka och leva i. De politiska beslut vi fattar idag ska vara långsiktigt hållbara så att både nuvarande och kommande generationer ges förutsättningar att leva väl. Landstingets resurser ska fördelas rättvist utifrån människors behov, oavsett ålder, kön, socioekonomiska förutsättningar, funktionsnedsättning, etnicitet och sexuell läggning.

Stockholms läns landsting (SLL) har påbörjat omställningen till en hållbar region, och satsar därmed på följande:

- Hållbar ekonomi – som innebär långsiktigt ekologiskt och socialt ansvarstagande. Genom att använda våra resurser på rätt sätt skapar vi välfärd idag och goda förutsättningar för kommande generationer.
- Mänsklig hälso- och sjukvård - som är modern, hälsofrämjande och tillgänglig för alla och som utgår från människans behov av vård.
- Modern och attraktiv kollektivtrafik - det ska vara enkelt och bekvämt att resa, på land och på vatten, i hela regionen. Låg enhetlig taxa, öppna spärmlinjer och tillgängliga trafikvärdar ska utmärka kollektivtrafiken. Cykeln ska du kunna ta med eller låna vid hållplatser.

Långsiktigt mål

Stockholmsregionen är mänsklig, modern och miljösmart.

Kortsiktiga mål

- En hållbar ekonomi
- En mänsklig hälso- och sjukvård
- En modern och attraktiv kollektivtrafik

Inledning

Hållbar ekonomi

För att Stockholmsregionen ska kunna bli en modern, mänsklig och miljösmart plats att verka och bo på, behöver vi ställa om till en hållbar ekonomi. En hållbar ekonomi innebär att Stockholms läns landsting tar ett ekonomiskt, socialt och miljömässigt ansvar så att både dagens och morgondagens generationer ges möjlighet till ett bra liv.

Hälso- och sjukvården samt kollektivtrafiken ska vara solidariskt finansierad, så att ingen ska behöva avstå från att söka vård eller åka kollektivt av ekonomiska skäl.

De offentliga resurserna ska användas på bästa sätt genom långsiktig planering och professionell verksamhetsstyrning. Upphandling av kollektivtrafik och vård ska styras av kvalitetskrav och inte en generell strävan mot privatisering.

Alla investeringar och reinvesteringar ska syfta till att stärka den sociala och miljömässiga hållbarheten i regionen. Det innebär att vi ser till helheten i samhället, och tänker långsiktigt. Från satsningar på förebyggande hälsovård, utökad kollektivtrafik, och god regionplanering, till ett förstärkt skydd för vattentäkter och gröna kilar.

Grön skatteväxling är ett viktigt verktyg för att skapa ett hållbart samhälle. Det innebär att miljöskadlig verksamhet beskattas eller avgiftsbeläggs så att mer miljövänlig verksamhet gynnas.

En genusbudget ska tas fram, och vara fullt införd till år 2015 i enlighet med gällande EU-direktiv. En genusbudget innebär en analys av hur offentliga resurser används ur genus- och jämställdhetsperspektiv, och syftar till att fördela pengarna i budgeten jämställt mellan könen. Landstinget bör studera hur Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) nya verktyg för jämställdhetsarbete kan användas och implementeras för detta ändamål.

Mänsklig hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvården som bedrivs inom Stockholms läns landsting ska vara modern, hälsofrämjande och tillgänglig för alla, med utgångspunkt i patientens vårdbehov. Hälso- och sjukvårdspersonal med kunskap om olika former av behandlingsmetoder ska finnas tillgänglig för dem som söker vård.

Med Hälsovalet kommer ersättningssystemet att följa individens behov av vård. Därigenom garanteras Stockholmregionens invånare en närsjukvård av hög kvalitet och god tillgänglighet, som erbjuder stöd vid såväl kroppslig som psykisk ohälsa. Vård ska självklart vara tillgänglig för så kallat papperslösa och asylsökande.

Vården av äldre- och multisjuka ska utvecklas och göras mer tillgänglig. Otillgänglig vård och brist på stöd har lett till att psykisk ohälsa bland äldre ökat. Landstinget ska därför satsa på fler legitimerade psykoterapeuter med kunskap om äldre. Genom ett förändrat ersättningssystem ska patienterna erbjudas mer tid för samtal med läkare eller annan specialiserad vårdpersonal. Landstinget ska anställa ytterligare vårdcoacher, det vill säga personal som hjälper äldre och multisjuka att hitta rätt inom vården. Landstinget ska också satsa mer på uppsökande vård.

Vi vill utveckla ambulanssjukvården, så att äldre personer ska kunna föras direkt till geriatriska mottagningar istället för till akuten.

Landstinget behöver också arbeta intensivt för att patienter ska uppleva heldygnsvården inom psykiatri som en plats för trygg vård. Riktade insatser för att stärka psykiskt sjuka ungdomar, särskilt unga kvinnor, samt homosexuella, bisexuella, queer- och transpersoner (HBTQ) är nödvändiga.

En modern och attraktiv kollektivtrafik

Stockholms läns landsting ska främja ett enkelt, prisvärt och miljövänligt sätt att resa kollektivt på land och vatten. Landstingets långsiktiga mål för Stockholmsregionen ska vara att kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna ska fördubblas jämfört med idag.

Vi vill ha en väl utbyggd kollektivtrafik som omfattar hela länet, i syfte att underlätta resandet utan bil. Resan kan ske på land och vatten, samma kort ska gälla - ett kollektivtrafikkort. Taxorna ska vara låga och enhetliga. Fler båtlinjer behöver inrättas både på Mälaren och Saltsjön som i Skärgården. Stationer som utgör knutpunkter ska utvecklas så att resan blir attraktiv, smidig och enkel. Cykelresandet ska kunna kombineras med att resa kollektivt, både genom låncykelsystem, möjlighet till att ta med egen cykel och bättre cykelparkeringsmöjligheter. Det ska vara enkelt att köpa biljetter, såväl på stationer, större busshållplatser och knutpunkter, som hos ombud och via internet.

Stockholmsregionen ska ha en modern kollektivtrafik som är tillgänglig och där resenärernas framkomlighet inte hindras av spärrar. Det ska gå snabbt att få tag i trafikvärdar som kan hjälpa till. Resandet ska präglas av trygghet, bra service och en stark miljöprofil. Tydlig information kring tidtabeller, biljetter och trafikstörningar samt kartor ska finnas på stationer, hållplatser och via mobilt internet. Kontroller ska ske ute i trafiken av personal som rör sig inom den spårburna trafiken samt på bussar och båtar.

Hållbar ekonomi

Omvärldsanalys

Stockholmsregionens befolkning har ökat, till följd av både födelseöverskott och inflyttning. Vi ser tecken på en fortsatt ökning under de närmaste åren. Förändringen i antalet invånare ger viss ekonomisk stabilitet, med bredare skatteunderlag som i sin tur ger landstinget större intäkter. Men behovet av investeringar för en utbyggd hälso- och sjukvård och kollektivtrafik är stort framöver, och de ska även kunna möta utmaningarna för klimat och miljö.

Sverige påverkas ständigt av omvärlden. Det råder fortfarande osäkerhet i världsekonomin. Den Europeiska Unionens ekonomi befinner sig i ett känsligt läge. Flera mindre länder som Grekland och Portugal har allvarliga finansiella bekymmer. Även större länder som Frankrike, Spanien, Italien och Storbritannien har instabil ekonomi beroende på bland annat höga statsskulder, negativ bytesbalans, hög arbetslöshet - främst bland ungdomar - och ofta höga räntenivåer.

Redan nu medför det förändrade klimatet mer extrema väderförhållande i Europa. Värmeböljor innebär hälsomässiga påfrestningar. Översvämningar och andra katastrofer kommer att innebära ekonomiska påfrestningar som påverkar Sverige även när de sker i andra länder i vårt närområde.

Läget för Sveriges ekonomi betecknas som stabilt, framför allt då en stor del av statsskulden amorterats av, men de privata hushållens skuldsättning har istället ökat dramatiskt. I kombination med ökad upplåning för landsting, regioner och kommuner är det en riskfaktor som kan förändra landets ekonomiska stabilitet. Hittills har upplåningsmöjligheterna för landstinget gynnats av att Riksbankens styrränta hållits låg i Sverigegig. Globala aktörer letar efter säkra placeringar och Stockholms läns landsting har hittills bedömts som en trygg aktör att låna ut pengar till.

Finansiering

Stockholms läns landsting behöver investera utifrån de stora framtida behoven inom kollektivtrafik och sjukvård och säkerställa kvaliteten inom den löpande verksamheten. Därmed är följande åtgärder nödvändiga för år 2013:

- Skattehöjning om 20 öre
- Utökade trängselavgifter, vilka beslutas på regional nivå
- Omförhandling av Stockholmsöverenskommelsen, så att trängselavgifterna kan användas till att bygga ut kollektivtrafiken

För att säkerställa en solidarisk finansiering behöver landstinget genomföra en skattehöjning om 20 öre. Den ger landstinget ökade intäkter om 950 mkr för 2013 vilket tryggar de satsningar som krävs inom driftsbudgeten.

Landstinget behöver även genomföra en grön skatteväxling för att finansiera gynnsamma investeringar för miljön. Grön skatteväxling innebär att vi avgiftsbelägger verksamhet som inverkar negativt på miljön. Genom de utökade trängselavgifterna skulle lånebehovet minska.

Genom att höja trängselavgifterna och utöka dem till att gälla även på Essingeleden kan intäkterna från trängselavgifterna ökas till 1 miljard 2013. Avgifterna ska beslutas på regional

nivå och indexregleras så att beloppet höjs år för år. Med grön skatteväxling måste också avtalet med staten från Stockholmsförhandlingen förhandlas om, så att intäkterna från avgifterna inte används till finansiering av Förbifart Stockholm. En utredning om att införa avgifter även på Södra och Norra länken ska göras.

Landstinget ska följa det löfte som gavs vid folkomröstningen om trängselskatterna och använda pengarna till att finansiera investeringar inom den regionala kollektivtrafiken. Motorvägsprojektet Förbifart Stockholm, som har betydande negativ miljöpåverkan och är mycket kostnadskrävande ska omedelbart avbrytas.

Stockholmsregionens kollektivtrafik är i behov av enorma investeringar för att klara en ökande befolkning och samtidigt minska bilanvändandet. Utökade statsbidrag för en utbyggd spårtrafik och nya cykelstråk är nödvändiga. Den gröna skuggbudgeten på nationell nivå innehåller sådana satsningar, vilket understryker behovet av grönt inflytande på alla politiska nivåer.

Resultatbudget

Hälso- och sjukvården samt kollektivtrafiken ska vara solidariskt finansierade så att ingen ska behöva avstå från att söka vård eller åka kollektivt av ekonomiska skäl. Därför ska Stockholms läns landsting vidta följande åtgärder inför år 2013:

- Oförändrade avgifter inom Hälso- och sjukvården
- Avgiftsfri barnsjukvård
- Glasögonbidrag till barn
- Satsning på vårdcoacher
- Nej till besparingskrav inom hälso- och sjukvården
- Sänkt pris med 100 kronor på SL:s 30-dagarskort som även omfattar båttrafiken
- Enhetspris på enkelresor
- Gratis kollektivtrafik för barn upp till 12 år

Förkortad resultatbudget

Mkr	Utfall 2011	Budget 2012	Prognos 2012	Budget 2013	Ändring B13/P12	Budget 2014	Budget 2015
Verksamhetens intäkter	15 838	16 578	16 587	16 483	-0,6%	17 002	17 546
Skatteintäkter	57 965	59 696	59 515	62 811	5,5%	65 255	68 279
Summa intäkter	73 803	76 274	76 102	79 295	4,2%	82 257	85 825
Personalkostnader	-24 103	-24 885	-25 018	-25 842	3,3%	-26 431	-26 758
Köpt hälso- och sjukvård, tandvård	-12 409	-13 086	-13 153	-14 029	6,7%	-14 418	-14 803
Köpt trafik	-11 209	-11 832	-11 817	-12 623	6,8%	-12 954	-13 480
Övriga kostnader	-20 334	-20 964	-20 825	-21 327	2,4%	-21 884	-23 402
Summa verksamhetens kostnader	-68 054	-70 766	-70 813	-73 822	4,2%	-75 687	-78 442
Resultat före avskrivningar	5 748	5 507	5 289	5 473		6 569	7 383
Avskrivningar	-3 096	-3 233	-3 261	-3 466	6,3%	-3 617	-3 753
Rörelseresultat	2 653	2 274	2 027	2 007		2 952	3 630
Finansnetto	-2 141	-2 097	-1 610	-1 437		-2 102	-2 835
Resultat	512	177	417	569		850	795

Investeringsbudget

Investeringar och reinvesteringar i hälso- och sjukvård och kollektivtrafik kommer att ställa höga krav på planering, prioritering och uppföljning framöver. Landstinget ska noggrant prioritera de investeringar som förbättrar miljö, hälsa och tillgänglighet genom förebyggande hälsovård och ökad kollektivtrafikandel. Vid större investeringar ska Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) och Livscykelanalys (LCA) göras, för att klarlägga och minimera ekonomiska risker samt miljöpåverkan.

Nya investeringsmöjligheter

För att nå bästa möjliga investeringseffekt behöver Stockholms läns landsting se över och komplettera den traditionella låneinvesteringsmodellen. Möjlighet till att söka finansiering via någon av de Allmänna Pensionsfonderna (AP-fonderna) bör utredas som ett alternativ. Genom att utnyttja AP-fonderna skulle landstinget få en lägre finansieringskostnad gentemot projekt som drivs som Offentlig-Privat samverkan (OPS), även om kostnaden ligger något över Landstingets direktupplåning. Fördelar är att landstinget kan känna till kostnadsutvecklingen över en längre tidsperiod, få ett ökat låneutrymme och få en långsiktigt fast kostnad som inkluderar byggnation och långsiktiga driftstaval. Dessutom stärker vi det svenska pensionssystemet som därmed placerar våra gemensamma pensionspengar på ett etiskt, tryggt och långsiktigt sätt.

Investeringsbudget 2013 med planår 2014-2015

Investeringsbudgeten för Hälso- och sjukvårdsnämnden ska utökas, så att tillagningskök kan byggas på samtliga sjukhus och att lokalerna för psykiatriska heldygnsvården på S:t Görans sjukhus kan renoveras för att förbättra trivselen och hälsan för dem som vårdas. Lokalerna inom den psykiatriska heldygnsvården ska anpassas för att ge ungdomar och unga vuxna vård på särskilda avdelningar.

Investeringsbudgeten för Trafiknämnden ska också utökas, se avsnittet Kollektivtrafik.

Förkortad investeringsbudget 2013 med planår 2014-2015 och estimat 2016-2017

Mkr

	Utfall 2011	Budget 2012	Budget 2013	Plan 2014	Plan 2015	Plan 2016	Plan 2017
Trafik inkl. Citybanan	4 804	6 923	9 784	10 662	11 040	9 944	10 494
Vård inkl. NKS	4 821	5 492	7 277	8 057	9 869	7 150	5 406
Annan verksamhet	140	233	239	172	139	99	98
SUMMA ENHETER	9 764	12 649	17 300	18 891	21 048	17 193	15 998
Effektivisering, medfinansiering m m	0	0	-3 266	-3 354	-3 467	-2 635	-2 300
TOTALT	9 764	12 649	14 034	15 537	17 581	14 558	13 698

Investeringsbudget 2013 med planår 2014-2015 och estimat 2016-2017

Mkr	Utfall 2011	Budget 2012	Budget 2013	Plan 2014	Plan 2015	Plan 2016	Plan 2017	Direktiv 2018
Trafik								
Trafiknämnden totalt	4 498,7	6 511,2	9 357,1	10 218,9	10 687,9	9 579,7	9 996,2	9 996,2
Citybanan (koncernfinansiering) ¹⁾	304,9	412,0	427,0	443,0	352,0	364,0	498,0	
Trafiken totalt	4 803,6	6 923,2	9 784,1	10 661,9	11 039,9	9 943,7	10 494,2	9 996,2
Vård								
<i>Byggnader totalt (Landstingsfastigheter)</i>	1 626,9	1 730,1	3 023,1	3 197,1	3 409,1	2 843,4	2 566,4	2 566,4
<i>Maskiner, inventarier, IT samt ombyggn ext lokaler</i>								
Hälsa- och sjukvårdsnämnden	1,1	1,5	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Stockholms läns sjukvårdsområde	83,1	102,0	102,0	102,0	102,0	102,0	82,0	0,0
Karolinska Universitetssjukhuset	309,0	359,0	300,0	240,0	200,0	200,0	175,0	175,0
Södertälje Sjukhus AB	19,4	23,0	23,0	23,0	23,0	23,0	23,0	23,0
Södersjukhuset AB	141,2	170,0	262,0	162,0	162,0	167,0	167,0	167,0
Danderyds Sjukhus AB	59,2	84,0	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0
S:t Eriks Ögonsjukhus AB	14,4	15,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Folk tandvården Stockholms Län AB	43,7	67,0	68,0	68,0	93,0	68,0	68,0	68,0
Ambulanssjukvården i Storsthlm AB	9,1	9,9	15,2	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9
Stockholm Care AB	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nya Karolinska Solna (NKS)	2 513,7	2 930,8	3 383,0	4 154,4	5 768,9	3 635,4	2 213,7	
<i>varav utrustning</i>		235,3	463,2	933,6	2 636,3	670,3	400,0	
Vården totalt	4 820,8	5 492,3	7 277,2	8 057,3	9 868,9	7 149,8	5 406,0	3 110,3
Annan verksamhet								
Locum AB	9,7	4,0	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Kulturnämnden	0,7	0,4	0,8	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4
Landstingsrevisorerna	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Patientnämnden	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
MedicARRIER AB	1,5	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
AB SLL Internfinans	0,0	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Landstingsstyrelsen	128,0	225,8	231,4	167,0	133,8	94,1	92,7	92,7
Annan verksamhet totalt	140,0	233,2	238,6	172,1	138,8	99,2	97,7	97,7
SUMMA ENHETER	9 764,4	12 648,7	17 299,9	18 891,4	21 047,7	17 192,7	15 998,0	13 204,3
Effektivisering, medfinansiering m m			-3 266,4	-3 354,3	-3 466,5	-2 634,5	-2 299,6	-1 757,3
TOTALT	9 764,4	12 648,7	14 033,5	15 537,1	17 581,1	14 558,1	13 698,4	11 447,0

1) Medel avser landstingets del i finansieringen av Citybanan enligt genomförandevtalet (LS 0605-0864).

För mer information om beslutsläge se underliggande bilagor 8.7.1-8.7.3

Landstingsstyrelsen

Landstingsstyrelsen är den centrala ledningsfunktionen inom landstinget. Styrelsens uppgift ska vara att hålla samman landstingets hållbarhetsarbete samt se till att egna verksamheter och privata utförare följer landstingets uppsatta mål. Landstinget ska aktivt minska regionens påverkan på miljön, både lokalt och globalt. Resurser ska nyttjas hållbart för att minimera framtida kostnader.

Hållbarhetskansli

Landstinget ska tillsätta ett så kallat Hållbarhetskansli, inom ramen för landstingsdirektörens ledningsstab, som sätter upp mål för en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar Stockholmsregion. Kansliet ska föreslå åtgärder på kort och lång sikt, nätverka och agera metodstöd. Arbetet ska följas upp och redovisas i landstingets bokslut och årsredovisning.

Landstingsstyrelsens förvaltning ska se till att en genusbudgetering genomförs. Förvaltningen ska också utveckla och stärka demokratin, till exempel genom att sätta samman ett Demokratiutskott.

Medarbetarperspektiv

För att värna om våra värdefulla medarbetare inom Stockholm läns landstings verksamheter, vill vi tillämpa en genomarbetad strategi för den framtida personalförsörjningen. Det ska vara attraktivt och utvecklande att arbeta för landstinget. Likaså ska medarbetarnas initiativförmåga och kreativitet tas till vara.

Vi vill främja och förbättra villkoren för kompetensutveckling inom alla yrkesgrupper. Landstinget ska därför utreda möjlighet till lön under utbildning och andra ekonomiska incitament för vidareutbildning, inte minst för att komma till rätta med den rådande bristen på specialistsjuksköterskor. Vi ger också full lönekompensation inom hälso- och sjukvården.

Verksamheterna inom Stockholm läns landsting ska vara utformad så att jämställdhet och ett ökat genusmedvetande främjas. Landstinget ska som arbetsgivare verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Lika lön för likvärdigt arbete ska gälla. Lönestatistik uppdelat på män och kvinnor ska redovisas. Chefer ska också utbildas i jämställdhet. Landstinget ska förorda fackliga kvinnopotter och fortsätta med arbetet för utjämning av osakliga löneskillnader. Vår vision är att alla anställda inom SLL ska kunna erbjudas heltid och de som vill gå ner i arbetstid ska också få möjlighet till det.

Hälsofrämjande arbete är nödvändigt för att minska sjukfrånvaron. Vi vill därför att samarbetet med Försäkringskassan utökas, och att en gemensam strategi för bättre rehabilitering av landstingets långtidssjukskrivna personal tas fram. Som ett ytterligare steg i att minska sjukfrånvaron ska förvaltningen se över vilka kostnader respektive vinster landstinget kan göra för att finansiera en karensdag i sjukförsäkringen vid allvarigare situationer där risk för smittspridning anses vara stor.

Upphandlingar och auktorisation

Landstingets upphandlingar ska alltid syfta till att förändra verksamheten till det bättre och att skapa fördelar för berörda människor. Sådana fördelar kan vara ökade valmöjligheter mellan olika behandlingsalternativ, eller bättre kvalitet. Skälet att upphandla en verksamhet får inte enbart vara att införa eller öka andelen privat verksamhet.

I alla upphandlingsunderlag ska det finnas en konsekvensbeskrivning som inkluderar sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter. Samma krav ska ställas på privata utförare som på landstingets egna verksamheter, exempelvis att leverera könsuppdelad statistik, delta i forskning och erbjuda utbildningsplatser. För att uppmuntra konkurrens och säkerställa att vi alltid skriver avtal med bästa möjliga part, ska landstingets egna verksamheter alltid beredas möjlighet att delta i anbudsförfaranden och vid auktorisation. Stockholms läns landsting har gått längre än något annat landsting när det gäller konkurrensutsättning och privatisering i vården. Detta utan att göra någon egentlig utvärdering av effekterna på vårdens kvalitet respektive ekonomi. Det är hög tid att landstinget utvärderar effekterna rörande både kvalitet och ekonomi av den konkurrensutsättning som pågått inom hälso- och sjukvården i Stockholms läns landsting.

Kvalitet ska vara i fokus vid alla upphandlingar. Likaså ska krav på leverantörernas miljöarbete och sociala ansvar ställas. Medarbetare ska alltid ha villkor motsvarande kollektivavtal när de arbetar i offentligt finansierad verksamhet, oavsett om de är anställda av landstinget eller av privat leverantör. En bra upphandling ska möta medborgarnas behov av god vård och väl utförd kollektivtrafik.

Landstinget ska utveckla socialt entreprenörskap tillsammans med den idéburna och ideella sektorn. Den idéburna sektorns krafter inom hälso- och sjukvården har en viktig roll att spela i framtidens välfärd utan att ersätta det offentliga ansvaret.

Om leverantören inte uppfyller de krav som ställs i avtalet kan åtgärder vidtas, exempelvis uppsägning av avtal eller vite. En åtgärdsplan ska redovisas till landstinget, och innan bristerna är åtgärdade kan förlängning av befintliga avtal eller medverkan i nya upphandlingar inte ske.

Uppföljning, utvärdering och kvalitetsutveckling

För att kontinuerligt utveckla landstingets verksamhet och säkerställa kvalitén ska uppföljningar och utvärderingar ske löpande. Såväl landstingets verksamhet i egen regi samt den upphandlade, ska systematiskt följas upp och utvärderas.

Regional planering

Genom att ställa om till en hållbar Stockholmsregion ska Stockholms läns landsting inta en ledande roll i arbetet för ett klimatneutralt samhälle, med såväl ekonomisk som social hållbarhet. Investeringar, styrmedel och innovationer ska stötta utvecklandet av en grön ekonomi.

Alla investeringar ska göras med syftet att samhället och miljön ska påverkas i positiv riktning. Det gäller förebyggande hälsovård, underlättad rörlighet till fots och med cykel, att säkra ett hälsosamt dricksvatten samt egen produktion av energi. Genom en god fysisk planering kan vi erbjuda allt fler människor en hälsofrämjande och attraktiv livsmiljö med närbelägna grönområden och en god kollektivtrafik. Samtidigt bevaras ett ekosystem som ger ren luft, rent vatten och minskad klimatpåverkan. Skyddet för de gröna kilarna ska säkerställas genom att program upprättas för varje kil.

En regional balans i Stockholms län gynnar alla innevånare. Det är viktigt att sprida investeringarna geografiskt. Vi vill prioritera utvecklingen i den södra delen av regionen där det idag är brist på arbetsplatser i förhållande till befolkningens mängd.

Samverkan på alla politiska nivåer och mellan såväl offentliga, idéburna och privata aktörer som medborgare är viktiga för att klara omställningen till ett hållbart samhälle.

Levande skärgård

Vi vill ha en levande skärgård som är tillgänglig för alla. I Stockholms skärgård finns natur- och kulturvärden som är unika i världen. Det är miljöer som måste vårdas och bevaras för kommande generationer. Landstinget ska tillföra Skärgårdsstiftelsen medel för inköp av ytterligare markområden i skärgården. Förhandlingar ska också inledas med staten om ett övertagande av områden som tidigare har använts för försvarsverksamhet.

Med bofast befolkning och turism görs skärgården mer levande. Här utgör utvecklingen av kollektivtrafiken på vatten en viktig del. Även företagarna i skärgården behöver ha möjligheter till transporter på rättvisa villkor. Därför är det fortsatt nödvändigt att näringsverksamheterna i skärgården ges fraktstöd.

Landstinget ska finansiera Skärgårdsstiftelsens verksamhet för att bevara kulturlandskapet både genom beaktande av den bofasta befolkningens behov samt genom att göra skärgården tillgänglig för en bred allmänhet.

Miljö

Stockholms läns landsting arbetar enligt sitt miljöpolitiska program Miljöutmaning 2016 för att göra Stockholmsregionen mer klimateffektiv, resurseffektiv och hälsofrämjande.

Viktiga prioriteringar är energieffektivisering, ökad andel förnybar energi och mer energieffektiva transporter. Landstinget ska aktivt arbeta för att användningen av fossila bränslen i verksamheten har upphört till år 2020. Andelen som reser kollektivt ska fördubblas genom en kraftig utbyggnad av kollektivtrafiken. Landstinget ska minska utsläppen av klimatpåverkande gaser och öka användningen av livsmedel som har låg klimatpåverkan. Hanteringen av avfall ska följa avfallshierarkin. I första hand ska givetvis alla åtgärder som bidrar till att minska avfallet totalt, prioriteras. Därefter ska återanvändning, återvinning och insamling av organiskt avfall för biogasproduktion vara nödvändiga verktyg för att minska klimatpåverkan.

Klimatförändringarna ställer ökade krav på att skydda och rena vårt dricksvatten. Övergödning och förekomsten av långlivade kemikalier och läkemedel är andra hot mot vattenkvaliteten. Stockholms läns landsting ska därför aktivt delta i arbetet med att ta fram en regional vattenstrategi, i samverkan med samtliga aktörer inom Mälardalens avrinningsområde.

Genom att ställa tydliga krav på upphandling av miljömärkta varor, utfasning av giftiga kemikalier och noggrant miljöarbete på sjukhusen bidrar vi till att uppnå klimatmålen. Dessutom ska landstinget stimulera att ny vattenreningsteknik tas fram. Landstinget ska gå före med innovativa lösningar i sitt fastighetsbestånd, för hur vi kan utnyttja dagvatten, regnvatten och liknande för de behov som inte kräver dricksvattenkvalitet.

Ekologisk mat, tillsammans med en ökad andel vegetabilier, har lägre miljöpåverkan både vad gäller klimat och övergödning. Målet är att andelen ekologiska råvaror i Landstingets verksamhet ska uppgå till 50 % 2016. Genom att via upphandling öka andelen närodlat skapas också förutsättningar för lokala jordbruk och regional livsmedelsförädling, vilket gynnar det

öppna kulturlandskapet och biologisk mångfald. Landstinget ska också ta ansvar för en hållbar matproduktion internationellt, genom att ställa krav på en ekologisk och socialt ansvarsfull produktion.

Forskning, utveckling och utbildning

Forskning och utbildning är viktiga faktorer för landstingets utveckling, vilken vi vill ska grundas på vetenskapliga och evidensbaserade metoder. Landstinget ska satsa på tvärvetenskaplig forskning som knyter samman frågor för hälso- och sjukvård, klimat, miljö, samhällsbyggnad, kultur- och transport.

Ur ett långsiktigt perspektiv är en väl fungerande hälso- och sjukvård beroende av forskning, utveckling och utbildning (FoUU). En omfattande privatisering leder till en fragmentering av vården som försvårar en sammanhållen FoUU-verksamhet. Detta kan på sikt hota sjukvårdens kvalitet.

Oberoende forskning som är hälsofrämjande och förebyggande ska prioriteras, exempelvis kost, miljömedicin och integrativ medicin. En forskningsenhet där sambandet mellan miljörelaterade sjukdomar och svårdiagnostiserade patienter studeras, ska etableras. Patientnära forskning och utveckling är av stor betydelse för att landstinget ska kunna erbjuda invånarna nya diagnostiska metoder och att nya behandlingar snabbt ska komma vården till del.

En viss del av resurserna ska öronmärkas för bredare satsningar inom kollektivtrafiken, såsom stöd till ny fordonsteknik, innovationer för ökad tillgänglighet och åtgärder mot buller. Landstingets FoUU ska förankras i samtliga verksamheter och inkludera externa samarbetspartners.

Det tar idag för lång tid att omsätta forskning i samhället. Landstingets forskningsstrategi ska därför kompletteras med en implementeringsplan som förutom landstinget inkluderar kommuner, företag, statliga myndigheter och medborgare. Implementering i ordinarie verksamhet ska planeras i inledningen av projekten för att få bäst resultat.

Landstinget ska också bidra till att minska djurförsök inom forskningen genom att satsa på utveckling av alternativa metoder.

Demokratiutveckling

För att öka den demokratiska delaktigheten och kännedomen om landstingets verksamhet, ska fler och bättre möjligheter till inflytande erbjudas regionens invånare. Medborgardialogen ska utökas och rådslag inför viktiga beslut prövas. Tillgänglighet via digitala kanaler och lösningar för e-demokrati ska utvecklas. Att regelbundet genomföra ungdomsting är ett annat sätt att fånga upp unga människors åsikter, och se till att de får vara med och påverka sin framtid. Landstingsstyrelsen ska därför ta fram förslag för att stödja och utveckla demokratin.

Hälsa- och sjukvård

Tillgänglig vård

Hälsa- och sjukvård där behoven finns

Vi vill ha en mänsklig hälsa- och sjukvård som innebär att alla invånare i regionen har tillgång till Hälsocentraler där de bor. Hälsocentralerna ska vara en mötesplats för friskvård, hälsa och vård som utgår från de enskilda behoven i livets alla skeden. Vi ser också ett behov av att förstärka ungdomsmottagningarna lokalt, skapa en trygg psykiatri och erbjuda god vård för äldre och multisjuka.

En trygg psykiatri och god vård för äldre och multisjuka. Vi ser positivt på fri etablering under förutsättning att en områdesanalys görs som prövar det faktiska behovet av etablering. Ersättning till vårdcentralerna ska anpassas efter patienternas sjukdomsbild och socioekonomiska faktorer.

Vård ska självklart vara tillgänglig för så kallat papperslösa och asylsökande. Dagens system skapar orimlig press både på sjuka papperslösa och på den vårdpersonal och de organisationer som kämpar för att förbättra situationen. Landstinget ska inte längre vänta på en eventuell nationell lagstiftning, utan istället blir en föregångare genom att redan nu erbjuda vård på lika villkor till alla som bor i Stockholmsregionen.

Resultaträkning Hälsa och sjukvårdsnämnden

Mkr	Utfall 2011	Budget 2012	Budget 2013	Ändring 13/12	Ändring 13/11	Budget 2014	Budget 2015
SLL-externa intäkter	1 377	1 344	1 308	-2,7%	-5,0%	1 323	1 341
SLL-interna intäkter	44 669	46 599	48 393	3,8%	8,3%	49 823	51 296
- varav landstingsbidrag	44 324	46 273	48 064	3,9%	8,4%	49 486	50 950
Summa intäkter	46 045	47 943	49 700	3,7%	7,9%	51 146	52 637
Köpt vård	-37 019	-38 992	-40 489	3,8%	9,4%	-41 590	-42 689
Läkemedelsförmånen	-4 794	-5 029	-5 030	0,0%	4,9%	-5 171	-5 310
Övriga kostnader inkl. finansnetto	-3 736	-3 923	-4 182	6,6%	12,0%	-4 386	-4 638
Summa kostnader	-45 549	-47 943	-49 700	3,7%	9,1%	-51 146	-52 637
Resultat	497	0	0			0	0

Hälsovalet - närsjukvård av hög kvalitet

Med Hälsovalet kommer ersättningssystemet att följa individens behov av vård. Därigenom ges möjligheter till att Stockholmregionens invånare garanteras en närsjukvård av hög kvalitet och god tillgänglighet, som erbjuder vård vid såväl kroppslig som psykisk ohälsa.

Hälsovalet ska ta sin utgångspunkt i ett förebyggande hälsoarbete och erbjuda en vård som ger långsiktiga hälsovinster för människor. Hälsovalet ska ersätta det befintliga Vårdvalet. Kvaliteten på vården ska prioriteras, framför de snabba och begränsade undersökningar som

ofta görs på dagens vårdcentraler. Därigenom förkortas vårdtiden och framtida sjukdom kan undvikas.

Hälsocentralen - utveckling av vårdcentralen

Stockholm läns landsting ska utveckla vårdcentralerna till Hälsocentraler, där mer tid och resurser för förebyggande och hälsofrämjande arbete ges. På Hälsocentralen ska det finnas en mångfald av yrkesgrupper. För den som vill ha stöd till att ändra sina levnadsvanor och förbättra sin livskvalitet på olika sätt, ska motiverande samtal och stödgrupper erbjudas av Hälsocentralen. Att arbeta aktivt förebyggande genom att söka upp patienter som kan förväntas ha behov av vården kan lindra mycket lidande för den enskilde. Det hälsofrämjande arbetet kommer också att minska den framtida vårdtyngden.

Vi vill att distriktssköterskan, med sin unika kompetens och kunskap om befolkningens behov, ska ges ett särskilt folkhälsoansvar. Ansvaret ska innebära att skaffa en överblick för befolkningens allmänna hälsosituation i närområdet samt att ta initiativ till hälsofrämjande och förebyggande åtgärder i samverkan med kommunen och andra aktörer. Det hälsofrämjande arbetet kommer att på så vis minska trycket på vården. Vårdteamen på hälsocentralerna ska ha möjlighet till att själva organisera arbetet och bedöma vilken vårdkompetens som ska möta den enskilda patienten. Också patienten ska kunna påverka vårdteamets sammansättning.

Satsning på äldre och multistjuka

Landstinget har idag svårt att erbjuda äldre- och multistjuka personer vård på rätt nivå. Dessutom har brister i den kommunala äldreomsorgen ökat trycket på akutmottagningarna. Otillgänglig vård och brist på stöd har lett till att psykisk ohälsa bland äldre ökat, liksom självmordsfall hos äldre män. Landstinget ska därför satsa på fler legitimerade psykoterapeuter med kunskap om äldre.

Vi vill att landstinget bedriver långsiktig och hälsofrämjande hälso- och sjukvård för äldre- och multistjuka i primärvården. Patienterna ska ges bättre rådgivning och stöd. Genom ett förändrat ersättningsystem ska läkaren få mer tid med patienter. På så sätt undviks felmedicinering. Vidare ska behov, inte ålder, styra möjligheten till att erbjudas vård på särskilda avdelningar och rehabilitering.

Trycket vid akutsjukhusen ska minskas genom att sjukhusen ges en utökad ekonomisk ram som inte kräver nedskärningar på personal. Vi vill också utveckla ambulanssjukvården, så att äldre personer ska kunna föras direkt till geriatrisk vårdavdelning istället för till akuten.

Föreningslivet medverkar i hälso- och sjukvården

Att få ett besked om en kronisk sjukdom kan vara tungt. Medicinering, behandling och kanske förändrad kost och motion betyder inte sällan stora omställningar i vardagen. Som stöd kan nyinsjuknade och personer som levt länge med sin sjukdom, vända sig till någon av landstingets många patientföreningar, vilka är ett ovärderligt komplement till den offentliga hälso- och sjukvården. Där ges möjlighet till att träffa andra som befinner sig i liknande situation, utbyta råd och tips och göra aktiviteter tillsammans som är anpassade efter ens förutsättningar. Många av föreningarna erbjuder också utbildningar i hur man bäst tar hand om sig för att hålla sig så frisk som möjligt.

För att stimulera att patientföreningarna ska kunna växa, bli fler och i sin tur fungera som komplement till hälso- och sjukvården, förslår vi att det ekonomiska stödet blir mer generöst. Sjukvården ska i sin tur ge god information om vad föreningarna erbjuder, så att patienter ges möjlighet till att välja rätt vård efter behov.

En utökad satsning på vårdcoacher

Den satsning på vårdcoacher, det vill säga personal som hjälper svårt sjuka människor att hitta rätt inom vården har varit lyckad. Siffror visar att kostnaden per patient minskat med närmare 60 procent, samt att antalet vårddygn har halverats. Samtidigt ger detta en bättre och tryggare vård för de svårt sjuka patienterna och minskar de anhörigas oro. (fotnot med hänvisning till siffrorna) Vi vill därför satsa på att anställa ytterligare 150 vårdcoacher.

Vårdcoachen ska få ett utökat uppdrag, och erbjuda uppföljningssamtal med patienter tre månader efter besök hos specialistläkare. Detta erbjuds i samtal med patienten för att se över biverkningar av medicin och om behandlingsmetoden fungerar, annars informeras om annan likvärdig behandling. Som ett första steg föreslår vi att satsningar genomförs som ett försök under 2013, för att sedan utvärderas.

Valfrihet i behandlingsformer

Det är viktigt att alla behandlingar som finansieras av offentliga medel är beprövade och dokumenterade. I landstingets egna verksamheter pågår ett arbete med att ta till sig nyare behandlingsmetoder, till nytta för patienten som får en större valfrihet. Patienten har rätt att diskutera användandet av kompletterande metoder med vårdgivaren. När de olika behandlingsmetoderna som är möjliga har presenterats ska patientens åsikter också respekteras i valet av behandlingsmetod. Hälso- och sjukvårdspersonal ska ha kunskap om komplementärmedicinska behandlingsmetoder.

Miljöpartiet är positiva till detta och välkomnar yoga i rehabilitering, att massage och taktill beröring erbjuds som behandling vid långvariga eller svåra smärttillstånd och att akupunktur används som smärtlindring i förlossningsvården.

Utveckling av psykiatri - trygg heldygnsvård

Heldygnsvården inom psykiatri står inför stora utmaningar. Stockholms läns landsting behöver arbeta intensivt för att patienter ska uppleva heldygnsvården som en plats för trygg vård.

Riktade insatser för att stärka psykiskt sjuka ungdomar, särskilt unga kvinnor, samt homosexuella, bisexuella och trans- och queerpersoner (HBTQ) är därför nödvändiga. Stockholms läns landsting ska genom ökad kunskap och samordnade insatser komma till rätta med och förebygga självskadande beteende hos unga. För unga personer är det särskilt viktigt att få till stånd rätt typ av vård, för att möta deras behov. Det ska därför vara obligatoriskt med en omvårdnadsplan för respektive patient. Likaså ska kvaliteten på omvårdnadsplanen höjas.

Patienterna ska erbjudas samtal med personal som har legitimerad psykoterapeutisk kompetens. Personalen ska också finnas tillgängliga dygnet runt. Det ska vara en del i behandlingen under tiden man vårdas. Alla ska kunna få stöd av en kurator för att samordna de olika delar av livet som behövs för att fungera.

Vi vill också ge Hälso- och sjukvårdsförvaltningen i uppdrag att utreda personalkompetensen inom psykiatri. En strategi ska tas fram för att säkerställa tillräcklig bemanning, rätt kompetens och möjlighet till fortsatt vidareutbildning. Mentalskötare och sjuksköterskor ska

ges handledning av personal med legitimerad psykoterapeutisk kompetens i hur de på bästa sätt bemöter patienter i olika situationer.

Genom att renovera och anpassa lokalerna för heldygnsvården inom psykiatri, ska landstinget förbättra trivselen och hälsan för dem som vårdas. Det ska även finnas särskilda anpassade avdelningar för ungdomar.

TioHundranämnden

Vi vill att Stockholms läns landsting ska stödja och uppmuntra lokala initiativ runt om i regionen, varav ett är TioHundra. TioHundra är ett samverkansprojekt som ska utveckla hälsa, sjukvård och omsorg utifrån den enskilda människans behov och önskemål. Det politiska ansvaret för sjukvård och omsorg för Norrtäljeborna finns sedan 2006 samlat hos TioHundranämnden. Vi vill att nämnden fortsätter att bestå av politiker från landsting och kommun.

Vidare ska landstinget använda Norrtälje sjukhus för planerad vård, i högre utsträckning än idag. Tiohundras arbete ska även i fortsättningen följas upp och utvärderas.

Resultaträkning TioHundranämnden

Mkr	Utfall 2011	Budget 2012	Budget 2013	Ändring 13/12	Ändring 13/11
Landstingsbidrag	1 143,7	1 187,2	1 223	3,0%	7,0%
Köpt vård	-990	-1 028	-1 059	3,1%	7,0%
Läkemedel	-153	-158	-163	3,2%	6,5%
Övr intäkter/kostn inkl. finansnetto	-1	-1	-1		
<i>Summa kostnader</i>	<i>-1 144</i>	<i>-1 187</i>	<i>-1 223</i>	3,1%	6,9%
Resultat	0	0	0		

Kultur

Kulturen är en positiv kraft som har stor betydelse för samhällets utveckling, för ökad kunskap och ökat välbefinnande hos invånarna i Stockholm. Livskvalitet handlar inte bara om hälsa utan även om möjligheten att leva ett stimulerande, aktivt och rikt liv. Det är viktigt att den kultur som landstinget främjar kommer alla i länet till godo. För att göra detta möjligt och för att främja kulturen i Stockholm behöver landstinget satsa på kulturen.

Resultaträkning Kulturnämnden

Mkr	Utfall 2011	Budget 2012	Budget 2013	Ändring 13/12	Ändring 13/11	Budget 2014	Budget 2015
Intäkter	398	406	436	7,3%	9,5%	447	459
- varav landstingsbidrag	376	388	422	8,7%	12,1%	433	445
Kostnader	-398	-406	-436	7,3%	9,5%	-447	-459
Resultat	0	0	0			0	0

Barn- och ungdomssatsning

Barn och ungdomar är ett fundament i en grön kulturpolitik. Det gäller inte minst barn och ungdomars egen organisering och eget aktiva deltagande. 10 miljoner ska därför tillföras i en särskild barn- och ungdomssatsning under 2013.

Landstinget ska ha ett generöst system för stöd till ungdomsorganisationer. Vi ser ett behov av att kontinuerligt räkna upp stödet, så att det inte urholkas över tid. Vi ser också ett behov av att ge möjlighet till temporära utvecklingsbidrag till organisationer som exempelvis växer väldigt snabbt. Sådant kan kosta tid och kraft och det är rimligt att inom ramen för stödet till regionala ungdomsorganisationer inrätta ett särskilt utvecklingsbidrag i detta syfte.

En ofta förbisedd grupp är den stora mängd ungdomar som läser vid högskolor och universitet i vårt län. Också studentorganisationer bör få stöd inom ramen för stödet till ungdomsorganisationer. Våra studentorganisationer behövs för att kunna driva sina rättigheter som grupp, på samma sätt som behovet finns för yngre ungdomar. Studentorganisationerna i Stockholms län idag arbetar också aktivt för att förbättra tillgången på studentbostäder, förbättra kvaliteten i utbildningarna och för ett starkt studentinflytande på lärosätena. Satsningar som är nödvändiga för att Stockholm ska utvecklas som kunskapsregion.

Inom ramen för barn- och ungdomssatsningen vill vi också öka stödet till Ung Aktiv Kultur och stödet till scenkonst för barn, unga och familjer. Ung aktiv kultur är ett av få stöd som faktiskt ger barn och ungdomar möjlighet att själva skapa eller delta i en skapandeprocess. Detta är något som kan utvecklas mycket i vårt län och därför behöver vi tillföra rejäla nya resurser. Också stödet till scenkonst för barn, unga och familjer höjs kraftigt. Detta är en av landstingets stödformer där efterfrågan överstiger det landstinget idag ger stöd till. Genom höjningen kan också cirkus inkluderas i stödet.

Landstinget behöver också utveckla Film Stockholm. Stockholms filmare står idag mycket långt fram inom svensk film, vilket är resultatet av Film Stockholms goda arbete. Här finns dock att en utvecklingspotential i att ta barn och ungas filmande vidare in i ett professionellt filmskapande.

Övriga satsningar

Utöver barn- och ungdomssatsningen tillförs också medel till Kultur i vården, för att fortsätta undersöka och utveckla det vetenskapliga stödet för kulturens inverkan i vård och omsorg; till ett utökat verksamhetsstöd till regionala kulturverksamheter för att öka kvaliteten i befintliga verksamheter och ge fler möjlighet till stöd; och att öka ersättningen till folkbildningen i enlighet med SKL:s rekommendationer.

Kollektivtrafik

Fördubbla andelen som reser kollektivt

Landstinget ska upprätta ett långsiktigt mål; kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna ska fördubblas jämfört med idag. För att nå dit behövs en mångfald av åtgärder. Fyrstegsprincipen ska vara vägledande för hur vi når målet. För en utförligare beskrivning av hur vi ser på fyrstegsprincipen se vår bilaga till investeringsdokument.

Resultaträkning Trafiknämnden

Mkr	Utfall 2011	Budget 2012	Budget 2013	Ändring 13/12	Ändring 13/11	Budget 2014	Budget 2015
Intäkter	16 431	17 432	18 228	4,6%	10,9%	18 488	18 856
- varav landstingsbidrag	7 495	7 482	8 370	11,9%	11,7%	8 306	8 373
Kostnader	-16 679	-17 432	-18 228	4,6%	9,3%	-18 488	-18 856
Resultat	-248	0	0			0	0

Åtgärder som ger effekt på kort sikt

Kollektivtrafiken i Stockholmsregionen befinner sig i ett ytterst ansträngt läge. I stort sett all spårburen trafik har nått kapacitetstaket i rusningstid. Samtidigt växer befolkningen. Eftersläpande underhåll och investeringar riskerar att leda till att läget snart blir akut, och att nya kapacitetsstarka linjesträckningar inte blir klara i tid för att möta behoven. Steg för steg behöver vi vidta åtgärder för att snabbt och effektivt möta befintliga kapacitetsbehov. Det ska göras genom att prioritera byggandet av nya linjer, införa regionala trängselavgifter och omfördela pengar från projekteringen av Förbifart Stockholm.

Det snabbaste sättet att tillgodose behovet av kapacitet är genom att öka antalet busslinjer och ge dessa hög prioritet i trafiken. På många ställen bör nya kollektivtrafikkörfält inrättas som ger bussen helt fri väg. Ett andra steg är att konvertera vissa stombusslinjer till spårväg. Viktigast är att snabbt utöka kapacitet och sänka restider på tvärförbindelser. På det sättet kan vi knyta ihop spårinjer och avlasta de inre delarna av spårsystemet.

Alla nya linjer ska byggas med modern teknik och anpassas till att klara framtidens behov av kollektivtrafikresande. Vi vill bygga en kollektivtrafik som ger rätt kapacitet på rätt plats till rätt pris, med minsta möjliga miljöpåverkan och med god komfort för resenären.

Möjlighet till nya tvärförbindelser inom Stockholmregionen ska ses över. Med modern byggteknik går det att bygga billigare och med enklare konstruktioner både under och över jord. Med automatstyrd tunnelbana kan fordonen gå i tätare trafik, och därmed göras mindre i storlek. Den här typen av trafik, som till exempel används i Köpenhamnsmetron, skulle kunna fungera som ett bra komplement till dagens T-banelinjer.

Utbyggnad som utökar kapaciteten på längre sikt

Stockholmsregionen behöver mer än något annat fler nya spår för att klara framtidens trafikutmaningar. De spårutbyggnader som finns i Länsplanen är otillräckliga och medför en sjunkande kollektivtrafikandel, vilket är oacceptabelt ur trängsel- och klimatsynpunkt.

Därför är ytterligare investeringar nödvändiga under planperioden. Det handlar om att tidigarelägga objekt, men det handlar även om att börja projektera för och bygga ytterligare spår. Statliga medfinansieringar och användande av trängselavgifterna är nödvändiga för att kunna öka utbyggnadstakten i kollektivtrafiken. Kollektivtrafiken ska prioriteras före vägutbyggnader.

Under planperioden 2013-2017 vill vi bland annat satsa på följande projekt:

- Spårväg Syd vill vi börja bygga så fort som möjligt. Det är en snabbspårväg som ska knyta samman Flemingsberg och Kungens Kurva och fortsätta till Fruängen, Älvsjö, Skarpnäck och Bollmora. Med den kommer 30 000 personer kunna åka varje dygn.
- Tunnelbana till Ostsektorn måste ha högsta prioritet. Vi räknar med att kunna komma igång med byggstart redan 2016.
- Automatbana Odenplan-Nya Karolinska sjukhuset. Hagastaden behöver en kapacitetsstark kollektivtrafik. Vi vill bygga en ny, modern tunnelbanelinje, liknande Metron i Köpenhamn.
- Nordostsektorn behöver ökad spårkapacitet. Vilka dragningar en sådan linje kan ha ska utredas snarast.
- Tvärbanans norra sträckning till Kista. Frågan är färdigutredd och bygget behöver komma igång genast. I nästa steg förlängs banan till Helenelund.
- Pilotprojekt med spårtaxi genomförs i Stockholmsregionen. Spårtaxi är mindre spårburna fordon som är automatiska och anropsstyrda, där passageraren själv väljer sitt resällskap och resan sker sedan utan stopp på vägen till vald station.

Ett kort, en taxa

Samma biljettsystem, samma kort, samma taxa ska gälla, för kollektivtrafik som går på land och vatten. Landstinget ska därför fullt ut tillföra SL medel för att all båttrafik i Waxholmsbolagets regi ska ingå i SL-taxan.

Priset på SL-kortet har ökat i snabbare takt jämfört med utvecklingen av löner och andra priser de senaste åren. Som exempel kan nämnas bensinpriset, som mellan 1995 och 2009 steg med 59 procent, samtidigt steg priset på SL:s 30-dagarskort med hela 94 procent. Detta är en orimlig utveckling om vi ska få fler att välja kollektivtrafiken. SL ska därför sänka priset på 30-dagarskortet med 100 kr, till 690 kr. Enhetstaxan (samma pris oavsett vart man reser i länet) ska återinföras på kontantbiljetterna och zonsystemet ska tas bort.

En kollektivtrafik för alla

Stockholmregionens invånare blir allt äldre och det ställer särskilda krav på Färdtjänsten men också på SL och Waxholmsbolaget. Grundläggande är att de äldre resenärerna ska ha samma frihet att transportera sig som andra kollektivtrafikresenärer, enligt Färdtjänstlagen. En fortsatt tillgänglighetsanpassning av kollektivtrafiken gör det möjligt för fler med funktionsnedsättning att åka i den allmänna kollektivtrafiken. Här krävs det bättre samordning och samverkan med kommunerna för att förbättra tillgängligheten vid och till hållplatser och stationer. Trafikentreprenörerna måste också bli bättre på att följa riktlinjerna, exempelvis

genom att använda nigningsfunktion, så att nivåskillnaden mellan bussgolv och hållplats minskas, på bussar. Högtalarutropen vid stationerna ska åter ske dygnet runt en enkel och avgörande åtgärd för att underlätta för många resenärer.

Gång, cykel och båt som en del i resandet

Gång- och cykeltrafik är de allra mest klimatsmarta och hälsofrämjande transportslagen. För att utveckla dessa, krävs en god samhällsplanering som minskar behovet av långa motoriserade transporter. Utvecklingen i regionen ska stimuleras, så att invånarna har möjlighet till att arbeta, handla samt ta del av och utöva kultur och fritidsaktiviteter, utan att behöva resa långt.

Stockholm läns landsting ska aktivt bidra till att utveckla en regional planering av kapacitetsstarka och gena cykelpendlingsstråk med mycket grönska och ordentlig separering från biltrafiken.

För att främja cyklingen ska den vara väl integrerad med kollektivtrafiken. Vid större hållplatser och vid knutpunkter ska till exempel cykelparkering erbjudas i väderskyddade utrymmen.

Landstinget ska verka för att utvidga system för låncyklar till Stockholms förorter, inte bara i innerstaden. Ett pilotprojekt med cykelpool, liknande det system som tyska statsjärnvägarna erbjuder, så kallat "call a bike" bör genomföras i samarbete med en eller flera kranskommuner.

En fungerande person- och godstrafik till sjöss är en förutsättning för många stockholmarnas vardag. Vi vill förenkla för regionens invånare att kunna utnyttja vattnet för arbetspendling, skolresor, fritid, och rekreation. För de boende i skärgården är en utökning av trafiken nödvändig för att arbetspendling ska vara möjlig året om. Sjötrafiken ska planeras med utgångspunkt i skärgårdsbornas behov men samtidigt med ambitionen att binda ihop sjötrafiken med kollektivtrafiken på land genom en tydligare samplanering av linjer och tidtabeller.

Att återupprätta vattenvägarna i Stockholm är ett sätt att med små insatser bidra till nya tvärförbindelser och utökad kapacitet i kollektivtrafiken. Nya linjer behövs både på Mälaren och Saltsjön som i Skärgården. Genom att utreda hur det reella pendlingsbehovet ser ut, med utgångspunkt i befintliga och planerade sjönära bostäder, kan pendelbåtar komma att utvecklas på ett nytt, resurseffektivt och attraktivt sätt.

När trafiken på vatten utvecklas så är det viktigt att fartygen och anöringspunkterna är tillgänglighetsanpassade. Nya fartyg ska vara miljöanpassade med låga utsläpp, låga bullernivåer och byggda för minskade problem med svallvågor.

Utveckla stationerna - en modern mötesplats

Stationer, knutpunkter och större hållplatser ska betjäna en kollektivtrafik där informationen är tydlig och där det går smidigt att byta mellan olika trafikslag och linjer.

Informationssystemen ska därför utvecklas så att det blir lättare att navigera mellan linjer och uppgångar, och få en snabb, korrekt information om avgångar och trafikstörningar. Tillgång till service och handel ska finnas på stationerna, men utan att kommersiella intressen inkräktar på tillgängligheten och hindrar framkomligheten i trafiksystemet.

Resenärer, inte minst unga, ska uppleva kollektivtrafikmiljön som säkrare och tryggare, jämfört med idag. Det måste därför vara lätt att få kontakt med kundservice och trafikvärdar. Ytterligare stationer ska förses med så kallade trygghetsrum, för omhändertagande av den som blir sjuk, drabbats av brott eller betar sig stökigt i kollektivtrafiken.

SL ska avbryta installationerna av de höga glasspärarna, vilka i sin tur är alltför kostnadsdrivande vad gäller inköp, drift och underhåll. Spärarna orsakar vidare flertalet klämolyckor samt skapar otrygghet för barnfamiljer och äldre personer. Barn hamnar ofta på fel sida. Äldre riskerar att fastna med väskor när de inte passerar tillräckligt fort. Genom att spärrvakerna vidareutbildas till trafikvärdar och/eller biljettkontrollanter, kommer tillgänglig personal ute på stationer, perronger och ombord på fordon öka tryggheten och ge service.

Systemet för biljettförsäljning ska vara lättbegripligt och tillgängligt. Informationen, på olika språk, om hur man köper biljett ska finnas på respektive plats där de säljs. Systemet med reskassa på Access-kortet ska utformas till att vara enkelt att förstå och använda.

Det är viktigt att miljön i kollektivtrafiken också utgör rum för vila och möten. På stationerna ska resenärer ha tillgång till god komfort och gott om sittplatser - även för dem som inte handlar. Bra och energieffektiv temperaturreglering är nödvändig, så att resenärer varken behöver frysa eller svettas under vinter- respektive sommarhalvåret. Belysningen ska vara behaglig och vilsam. Alla stationer ska utrustas med offentliga toaletter. Vidare ska det finnas tillgång till trådlöst internet och mobiltelefoni både på stationer och linjer.

Tunnelbanan i Stockholm är en av världens största konstutställningar. Vi vill värna konsten i kollektivtrafiken, och se till att medlen avsätts till att även omfatta pendeltågstationer och större knutpunkter. SL ska utöka satsningarna för att synliggöra konsten i kollektivtrafiken samt inrätta reklamfria zoner. I och med de digitala reklam-/informationsskyltarna bör detta kunna göras utan minskade reklamintäkter. SL ska också återinföra det populära konceptet "Poesi på väg".

Ordlista

AP-fond

AP-fonderna är de olika allmänna pensionsfonder som funnits i Sverige sedan 1960-talet. AP-fonderna har till uppgift att dels utjämna svängningarna mellan pensionsavgifter och pensioner och dels att bidra med avkastning till pensionssystemet på längre sikt. Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fonderna ska förvalta globala portföljer med aktier, obligationer mm. Sjätte AP-fonden ska investera kapital i små och medelstora bolag.

Genusbudget

Genusbudgetering innebär att analysera hur offentliga resurser används ur genus- och jämställdhetsperspektiv. Den undersöker hur de offentliga utgifterna möter kvinnors och mäns, flickors och pojkar behov. En budget kan se ut att vara könsneutral men är det kanske inte vid en djupare analys. Genusbudgetering synliggör den verkliga fördelningen och är ett viktigt verktyg för att fastställa om de uppsatta jämställdhetsmålen har översatts till budgetmässiga beslut.

Grön skatteväxling

Det innebär att miljöskadliga produkter eller tjänster beskattas eller avgiftsbeläggs och/eller att miljöanpassade produkter och tjänster får sänkta skatter och avgifter. Syftet är att styra mot de alternativ som är mindre skadliga för miljön genom att de blir mer prisvärda.

Integrativ medicin

Integrativ medicin syftar till att främja hälsa och motverka sjukdom genom utveckling och integration av evidensbaserad kunskap från olika discipliner och traditioner för att komplettera skolmedicinen. På Karolinska Institutet finns Oshers centrum för integrativ medicin, där man undersöker olika alternativmedicinska metoder med strikt vetenskaplig metodik för att utvärdera vilka mekanismer och behandlingseffekter de har.

Offentlig Privat samverkan - OPS

OPS betecknar en form av offentlig upphandling där ett företag eller en grupp av företag ges uppdraget att finansiera, bygga och under en längre tid driva en offentlig nyttinghet, vanligen sjukhus, motorväg eller annan infrastrukturinvestering. Man kan säga att inte bara själva byggandet överläts på ett privat företag utan även finansiering och eventuellt drift. Oftast övergår ägandet av nyttingheten till den offentliga verksamheten efter ett visst antal år.